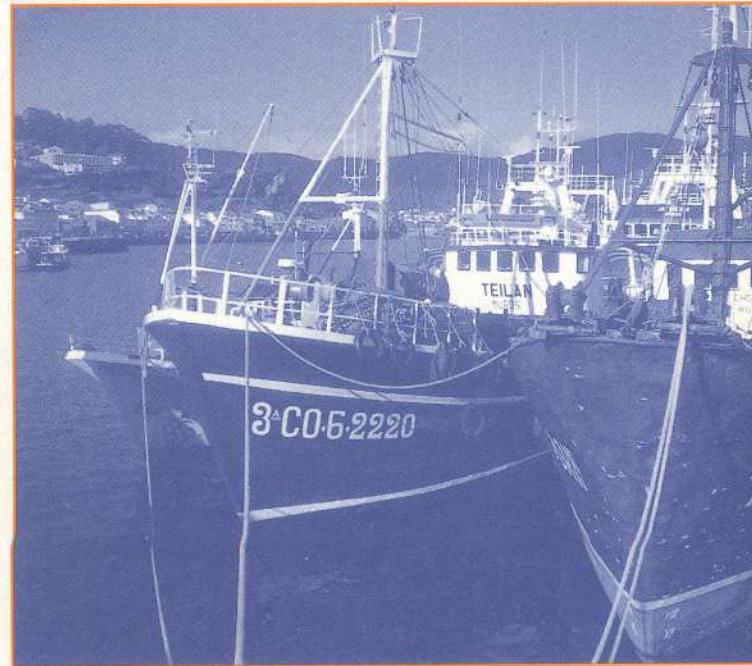

DERIVAZÓNS ECONÓMICAS: O EXEMPLO DO AEGEAN SEA

Xoán Ramón Doldán García*

A(s) maré(s) negra(s) do petroleiro Prestige están a provocar unha situación catastrófica desde o punto de vista ambiental. Está-se a ver afectado a práctica totalidade do litoral galego, con zonas de importantísimo valor ecológico, na sua maior parte protexidas e catalogadas polo seu interese ambiental, paisaxístico e faunístico. O litoral afectado posúe, ademais, unha extraordinaria riqueza en especies de peixes, moluscos e crustáceos mariños, muitos deles (xurelo, polvo, ameixas, mexillóns, percebes, centolas, nécoras, etc, etc...) de grande valor no mercado de consumo humano. Se isto non resultase suficiente, o fuel vertido apresenta unha capacidade contaminante enorme e, doutra parte, o litoral galego ten sofrido múltiples agresións de todo tipo, entre elas catástrofes semeillantes que fan que os efectos actuais sexan ainda piores, ao actuar sobre un medio xa agredido e non recuperado.

Economía e medio ambiente

Na perspectiva económica convencional os recursos económicos pasaron de ter unha consideración ligada estreitamente a aquilo que se pode obter na natureza, e portanto de tipo material, a outra na que semellaria que a economía pode funcionar ao marxe do entorno, mesmo chegando a consideralo algo alleo, exterior ao económico, onde o imaterial pasaba a ser a componente primeira da produción. Esta mudança tivo a ver co cambio desde unha visión organicista, holística do mundo, cara unha visión económica totalmente mecanicista e reductíbel a modelizazóns matemáticas. Desta visión derivan formas de contabilización económica que ignoran as agresións ao meio ou mesmo as contabilizan dun xeito positivo.

Contrariamente a esta consideración, o gravísimo impacto biológico e ecológico evidencia, mais unha vez, que a economía ten a sua base nun soporte material que é o ambiente no que se desenvolve, de onde obtén recursos de todo tipo, e onde deposita os seus resíduos, normalmente de forma tan desordenada que provoca un efecto boomerang repercutindo negativamente sobre a propia economía.

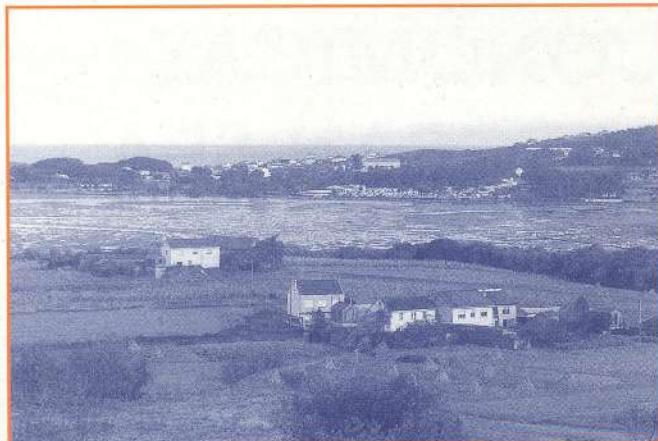
O paradoxal das marés negras ocasionadas polos petroleiros é que un sistema económico construído sobre un uso abusivo de enerxía (especialmente petróleo) destrúa, con esa mesma enerxía, lugares dunha riqueza material elevadísima para un aproveitamento económico produtivo.

O evidente vencello entre ecoloxía e economía leva-nos a afirmar que afectada unha tamén se verá afectada a outra. No caso que nos ocupa, os ecosistemas mariños e de litoral galegos, este vencello é muito máis forte e tamén o serán os efei-

tos. Nun país como o noso, con mais de 1000 quilómetros de litoral, tendo en conta a sua morfoloxía recortada, con unha economía na que o sector pesqueiro é tradicionalmente básico no tramo de relazóns técnicas e sociais de produción, e con unha tendéncia cada vez mais acusada á concentración demográfica na franxa do litoral, semella indubidábel a importancia que os recursos naturais nesa zona deben ter.

Dun punto de vista económico, os recursos naturais ainda sendo limitados poden variar dentro deses límites, podendo manifestar-se nun incremento determinado, en parte, polos nosos coñecementos técnicos, a utilidade que lle atopemos e a posibilidade de tutela e, portanto, acceso aos mesmos. Por iso, nun país como o noso, a potencialidade de beneficios a obter dos recursos naturais do noso litoral é altísima, e, polo mesmo, debería haber un coñecido mui especial pola sua conservación. Ademais dos recursos pesqueiros, habería que sumarle o feito de que através do mar temos un espazo de comunicazón entre nos e con outros países mediante o que obtemos determinados servizos de desfrute que resultan gratuitos pero que provocan certas sinérxias que se manifestan en beneficios económicos mesmo monetarios, ademais do papel que xoga na configuración climática do país con todo o que isto significa no conxunto das actividades vitais e económicas na Galiza.

Desde hai tempo asistimos a unha degradazón paulatina do noso litoral, que se manifesta sobretodo na variopinta gama de procesos de contaminación, que modifican gravemente as condicións especiais que os ecosistemas das nosas rías e do noso litoral en xeral teñen como determinantes desa potencialidade. É dicer, estamos actuando sen ter en conta os límites da natu-

O peche da lagoa de Baldaio elevou fortemente o nivel de auga, reducindo a súa renovación. As variacións en salinidade e contido orgánico tamén afectan a productividáde

reza, pondo en perigo a existéncia de muitos deses recursos ou o próprio meio no que estes se desenvolve.

No caso da catástrofe do Prestige, con un impacto de gran-de intensidade sobre a práctica totalidade do litoral, a economía verá-se resentida ao menos mentres non se produza o reequílibrio ecolóxico, e mesmo con posterioridade a que este se teña dado. Resulta ao dia de hoxe unha irresponsabilidade dar unha cuantificazón concreta da magnitud dos efectos económicos; non obstante, os antecedentes doutras marés negras tanto no noso país como noutrós, permiten-nos realizar un avance sobre alguns deses efectos.

O reequilibrio ambiental e económico será só parcial e requerirá quizás entre 10 e 25 anos

Poucos días despois do accidente do Prestige, o 3 de decembro era o décimo aniversario doutra catástrofe, a do Aegean Sea, de características en parte semellantes, ainda que a actual sexa muito mais grave. En dez anos tiñamos constatado como non se tiña recuperado ainda nen o meio nin a economía dos danos provocados por aquela maré negra. Por iso sabemos que este reequilibrio ambiental e económico será só parcialmente posíbel e, en todo caso, a longo prazo, quizás entre 10 e 25 anos.

Por mor da dependéncia intrínseca de certas actividades, é preciso ter en conta tanto os efectos económicos sobre as actividades produtivas ligadas directa ou indirectamente ao mar (bens e servizos de mercado), como os efectos económicos sobre os bens e servizos que non son obxecto de explorazón mercantil pero que resultan indispensábeis para a sustentabilidade económica e ecolóxica (bens e servizos de non mercado), como son o patrimonio natural e a perda da riqueza de ecosistemas únicos. Todos poden ser obxecto de valorazón monetaria dado que teñen de seu un valor económico, máxime cando estamos a falar da inevitábel indemnización ás persoas afectadas que, neste caso, son tanto as que viven mais directamente do mar como a sociedade galega no seu conxunto. Compre non esquencer que estamos diante dunha perda patrimonial que pertence a todos os cidadáns e cidadás e que posúe unhas características únicas no mundo.

Debemos neste caso, esquencer as controvérsias sobre certas implicazóns da valorazón monetaria de bens e servizos

ambientais non mercantilizados, no senso de que dita valorazón poda ser interpretada como valor de substituición. Neste caso non se trata de valorar para substituir un ecosistema intacto por outro afectado mediante unha compensación monetaria, senón que estamos a falar de valorar para indemnizar, é dicir para paliar un dano xa provocado e tratar de restituir o ecosistema ao estádio anterior ao da catástrofe. Trata-se, pois, dun valor de reposición.

En canto ao desequilibrio que a crise ambiental provocará en sectores económicos, os desaxustes produtivos deixaránse notar en todos os sectores por transmisión duns sectores a outros. É dicir, o primeiro grande impacto sobre a actividade pesqueira, marisqueira e acuícola multiplicará-se a medida que, dado o encadeamento produtivo, se desprase a todos os demais sectores de a economía.

Compre non esquencer que estamos diante dunha perda patrimonial que pertence a todos os cidadáns e cidadás e que posúe unhas características únicas no mundo

Desde unha perspectiva ecolóxica, resulta especialmente preocupante na medida que estamos nos sectores extractivos da pesca ante formas de produción económica próximas ao que se soe considerar como prácticas sustentábeis. De todas as formas de traballo sobre os recursos mariños, os afectados mais directamente son precisamente a pesca de baixura e litoral, onde atopamos sobretodo artes de pesca selectivas e que compoñen a maior parte dos buques pesqueiros galegos, o marisqueo, con traballo manual e/ou artesanal, ou a miticultura, que das distintas formas de acuicultura é, sen dúbida, a menos agresiva para o ambiente e a que incorpora menos elementos artificiais na obtención dun produto que, compre lembralo, vai destinado á alimentación humana.

Para entender mellor as implicaciones económicas da catástrofe ecolóxica, é preciso mencionar a importancia do sector na economía galega. Segundo datos oficiais, as persoas que traballan directamente na pesca extractiva galega son 41.600, delas 18.400 na provincia da Coruña case todas afectadas neste momento pola maré negra; ademais, 9.200 persoas traballan no marisqueo e 13.422 na acuicultura (se incluimos o traballo directo e indirecto, estas cifras elevan-se a 119.874 persoas, o 12,2% do emprego total galego). Hai múltiples localidades do litoral galego onde a dependencia da pesca é case total, con percentaxes de empreto directo na pesca que poden superar o 30 e mesmo o 40%.

A experiencia do accidente do Aegean Sea

A forma en como unha catástrofe ecolóxica como a do Prestige, afecta ás actividades pesqueiras podemos observala de forma palpábel, na experiencia que nos aporta outro accidente de características semellantes como o acontecido en 1992 co Aegean Sea nas costas da Coruña. Naquel ano desde a Universidade de Santiago de Compostela, a Equipa de investigación de Economía Pesqueira e Recursos Naturais tivo a ocasión de realizar un seguimiento para ditas actividades dos problemas económicos imediatos que se deixaron sentir sobre as actividades pesqueiras. Á falta dun seguimento biolóxico da biomasa, ou da evolución das povoacións pesqueiras antes,

durante e con posterioridade á maré negra, o nivel de capturas é un dado aproximado pero fiábel do estado do recurso, sobre todo se este seguimento se fai durante varios anos.

As capturas realizadas na zona afectada son-o por parte das frotas de baixura e litoral, é dicer as realizadas ou ben dentro das rias ou ben dentro da plataforma continental galega. Aos poucos meses do accidente, permitiu-se-lles a estas frotas volver a faenar polo que as capturas desde o primeiro momento reflecten o efecto inmediato sobre o recurso. Doutra banda a desprotección dos afectados leva a que a necesidade de capturar nun ecosistema altamente danado retarde os tempos de recuperación do equilibrio ecolóxico desexábel.

Están amezazadas formas de produción económica próximas ao que se soe considerar como prácticas sustentábeis

Nese estudio dividiu-se o seguimento en duas partes, un através dos desembarcos no porto da Coruña, e outro que recolle aos restantes portos da zona afectada. No gráfico 1 podemos observar como o volume de capturas xa desde o primeiro ano sofre un declínio a respecto da media de capturas que se viñan a realizar nese mesmo porto nos cinco anos anteriores, sen que nos anos seguintes se observe unha recuperación, antes o contrario. Seis anos despois do accidente as capturas desta frota supoñían un tercio da media do 88-92.

Nos restantes portos da zona afectada, con muita menor importancia en canto a volume desembarcado, a caída é menor, e mostra síntomas de menor afectación, mas en todo caso sempre nos situamos por debaixo do nível medio de cap-

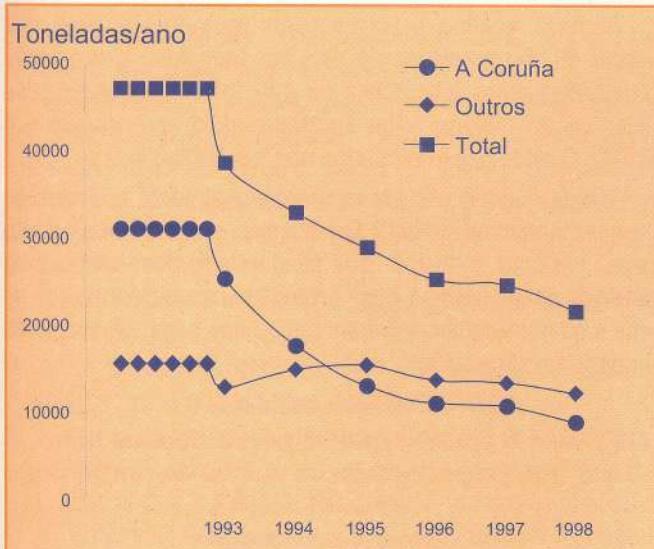

Gráfico 1. Evolución das vendas de pesca de baixura-litoral nos portos da zona afectada pola maré negra do Aegean Sea (3 de decembro de 1992) no periodo 1993-1998 (Porto da Coruña e outros portos). Os puntos anteriores a 1993 indican o promedio do periodo 1988-1992.

Fonte: Elaboración propia a partir de García Negro, M.C (dir) (1998): *Avaliación dos danos provocados pola maré negra do Aegean Sea. Informe 1998*. Equipo de investigación de Economía Pesqueira e Recursos Naturais da Universidade de Santiago de Compostela

turas anterior á catástrofe, e mesmo nalguns anos as caídas son de case un 25%.

En calquer caso, os dados en canto a capturas da pesca de baixura e litoral para o conxunto da zona afecta mostran como as caídas son progresivas nos seis anos posteriores á catástrofe, chegando a supoñer só en 1998 un perda de capturas dunhas 25.000 toneladas.

Ainda que nestes gráfico non se recolle a evolución nos anos posteriores a 1998, cabe indicar que o seguimento que se ten feito evidencia que na altura do 2002 non se tiñan recuperado os niveis de capturas previos ao accidente do Aegean Sea, é dicer, no que a pesca extractiva se refire non se recuperou a situación do recurso de 1992, dez anos antes.

Esta perda do recurso pesqueiro repercutiu de forma decisiva no sector pesqueiro extractivo con perdidas monetarias que se poden cifrar entre 1993 e 1998 en case 202 millóns de euros. Pero a isto habería que sumar-lle os efectos que tivo tamén sobre o marisqueo e o sector mexilloneiro, superando en conxunto neses anos mais de 251 millóns de euros. Non obstante, de prolongar o cálculo até o dia de hoxe e só para estes subsectores, estariamos nunha perda próxima aos 630 millóns de euros.

Se prolongamos o cálculo até o dia de hoxe, a perda pola marea negra do Aegean Sea nos sectores pesqueiro e marisqueiro estaría próxima aos 630 millóns de euros

Conclusión

As repercusiones económicas pola destrucción do medio mariño afectarán tamén a outros sectores que viven e traballan directamente destas (redeiras, transportistas, manipuladores en porto, estaleiros, fornecedores de subministros, comercializadores...), ou ao resto da economía (hostelaria, comercio, sector imobiliario, turismo...). A catástrofe ecolóxica levará deste xeito a unha tamén catástrofe económica e social, sobre todo naquelas zonas, como a Costa da Morte, que xa viñan a sofrer unha situación de declínio económico e demográfico, onde un dos poucos sectores con certo dinamismo era precisamente o ligado ao mar.

Contodo os efectos deixarán-se notar tamén no resto de Galiza. A isto compre engadir a perda na calidade de vida, pola destrucción do ambiente e da paisaxe e mesmo de elementos chaves da cultura popular galega, intrinsecamente ligada ao mar.

Nesta altura o Prestige ten provocado unha catástrofe de dimensións xigantescas, que mesmo poderían agravar-se se dentro das Rías Baixas se se extende a maré negra. Temos a responsabilidade de esclarecer ao máximo os efectos económicos e ambientais desta catástrofe co fin de obrigar aos responsables a aliviar as perdidas irreparables. A realización de estudos de todo tipo fai-se urgente e necesario para coñecer a magnitud real das perdidas ambientais e económicas. ■

*Xoán Ramón Doldán García é Profesor Titular de Economía Aplicada e Co-director da Equipo de Investigación de Economía Pesqueira e Recursos Naturais. Universidade de Santiago de Compostela